

Şiddetin Topolojisi

Fatma Yavuz

Ondokuzmayıs Üniversitesi, Sosyal
Hizmet Bölümü, Samsun, Türkiye,
fatmayavuz291@gmail.com

Geliş Tarihi/Received: 01.03.2024
Kabul Tarihi/Accepted: 14.10.2024
Yayınlanma Tarihi/ Available Online:
01.11.2024

Kitap Bilgileri/Book Information

Yazar/Author: Byung Chul Han

Çeviren/Translator: Dilek Zaptçioğlu

Yayınevi/Publisher: Metis Yayınları

Basım Yılı/Year of Publication: 2023

Sayfa Sayısı/Number of Pages: 152

Güney Koreli yazar ve kültür kuramcısı Byung-Chul tarafından kaleme alınan Şiddetin Topolojisi, iki bölüm ve sekiz başlıktan oluşuyor. Kitabın ilk sayfaları, yazarın okuyucuya tanıtıldığı bölüm olarak karşımıza çıkıyor ve aynı bölümde 2012 yılından beri Berlin Sanat Üniversitesinde ders veren yazarın günümüz toplumuna dair derinlikli çözümleme ve eleştirileriyle dikkat çektiğinden söz ediliyor.

İlk basım yılı 2016 olan ve 2023 yılında Metis Yayınlarından çıkan kitap, giriş bölümünde “Kaybolmayan şeyler vardır. Onlardan biri de şiddettir. Modernitenin şiddetten hazzetmediğini söyleyemeyiz.” diyerek çarpıcı bir başlangıç yapıyor. Şiddetin günümüzdeki görünümüne ve değişimine vurgu yapan aynı bölümde “...olumluluğun şiddeti vardır ve bu şiddet her türlü düşmandan ve iktidardan yoksun gerçekleşir.” diyerek ezber bozucu dilinin ilk sinyallerini vermekle birlikte, şiddetin başka kaynaklarda başka yönlerden vurgulandığını da görüyoruz. Mesela Back, saldırganlığı amaçlı bir zor kullanım olarak saptar. Bu saptama, daha önceki şiddetin kasti ve planlı kuvvet uygulaması şeklindeki tanımına uygundur. (Dursun, 2011)

Birinci bölüm olan Şiddetin Makro Fiziği; Şiddetin Topolojisi, Şiddetin Arkeolojisi, Şiddetin Ruhü, Şiddetin Politikası ve Şiddetin Makro Mantiği olmak üzere beş başlıktan oluşuyor.

Şiddetin Topolojisi bölümünde daha çok Antik Yunan’dan ve arkaik toplumlardaki şiddet kavramından bahseden yazar, bir bakıma şiddetin kökenini ve tarihini tanıtıyor. “Modernite öncesi zamanlarda şiddet her yerde hazır ve nazırdır. Gündelik hayatın bir parçasıdır ve alenidir.” diyor. Geçmişte olduğu gibi bugün de üzerinde tartışılan bir konu olan şiddeti incelemeye tarih üzerinden başlıyor. Şiddet, eski zamanlarda bir kader ya da doğa kanunu, her yerde hazır ve nazır olan bir olgu olarak ele alınmaktadır. (Aloğlu, 2018) Evrimsel görüşlere göre şiddet, maymunso atalarımızdan beri insana özgü, doğal bir davranış olarak var olagelmıştır. (Bozalp & Koyuncu, 2023)

Aynı bölümde ruhsal ve fiziksel şiddetin karşılaştırmasını da yapan yazar, politik güç ve şiddet bağlantısını kurmaktan da geri durmuyor. Bölümün sonuna doğru geç modernitenin öznesine yönelerek onu mercek altına alıyor ve “Geç modernitenin başarıya ve performansa endeksli öznesi hiç kimsenin kulu değildir artık. Başarıya odaklı özne tamamen tükenişe kadar sömürecektir kendini.” diyor.

Şiddetin Arkeolojisi bölümü Freud’dan bahsederek başlıyor. Daha sonra René Girard’ın bakış açısını gündeme getirerek onun “*Mimetik Rekabet*” inin şiddetin kaynağı olabileceği görüşü üzerinde duruyor. Yazar her ne kadar bu olasılığı gündeme taşımış olsa da sözü edilen kavramın şiddetin özünü

kavramaktan uzak kaldığı düşüncesini belirtiyor. Bunu ilerleyen satırlarda belli mantık kuralları içerisinde kanıtlayarak şiddet ve din kavramını gündeme taşıyor. Tarih öncesi toplumlara tekrar vurgu yapılan bölümde Azteklerden bahsediliyor ve “Şiddet herhalde ilk dinsel tecrübeydi.” denilerek bir tahmin ileri sürülüyor. Azteklerden ve arkaik toplumlardan sıkça bahsedilen bölümde, “İnsan şiddetten bizzat kendisi şiddet uygulayarak korunur.” deniliyor. İlk çağda şiddetin sergilenişi açıktır, alenidir ve hiçbir şekilde utanılacak bir olgu değildir. Bu çağda, şiddete karşı yegâne tepki biçimi de şiddettir. (Aloğlu, 2018)

Bölümün sonuna doğru Pierre Clastres’in görüşlerine yer verilerek savaşın yani şiddetin, arkaik toplumlarda, grubun başkalarına karşı özerkliğini ve kimliğini korumaya hizmet etmesi fikri üzerinde duruluyor. İnsanın insana şiddeti, çeşitli nedenleri, farklı boyutları olan toplumsal bir olgudur ve şiddetin görülmediği bir toplum yoktur. (Yazıcı, 2013)

Freud’a ve onun yaklaşımlarına daha çok yer verilen “Şiddetin Ruhü” isimli üçüncü başlıkta Freud’un psikanaliz yaklaşımıyla anlatılan ruhsal yapının, bir savaş meydanı olarak tanımlandığına şahit oluyoruz. Bu yapının, şiddetin varlık düzlemini oluşturduğu düşüncesi uyandırılıyor. “Bastırılmış dürtü karanlıkta azar ve yıkıcı biçimler alan aşırı ifade biçimlerine bürünür.” denilerek Freud’un bahsettiği id, ego ve süper ego kavramlarının bir şiddetin tarafları olduğu, zaman zaman barış içinde olsalar da bu barışın çok kırılan bir yapıda olduğu vurgulanıyor.

Şiddetin çok boyutlu bir şekilde değerlendirildiği kitap dördüncü başlıkta onu politika düzleminde inceliyor. Diğer bölümlerde olduğu gibi burada da ezber bozmaya devam eden yazar önce siyasetin ne olduğuna dair düşüncesini belirterek dost ve düşman gibi iki karşıt kavramı vurguluyor ve “Siyasi düşünce ve siyasi içgüdü dostla düşmanı ayırt etme becerisinden başka bir şey değildir.” sözleriyle görüşünü belirtiyor. “Düşman” kavramı üzerinde özellikle durulan bölümde Carl Schmitt görüşlerinden sıklıkla bahsedildiğini ve onun “Politikada mesele karar almaktır, karar alma mücadelesidir, evet, karar almanın keskin şiddetidir.” düşüncesine yer verilerek politika kavramının da şiddet dilinden okunduğunu görüyoruz. Aynı bölümün devamında, benzer konular Walter Benjamin’in bakış açısıyla değerlendirilmeye çalışılıyor ve biz zaman zaman iki düşünürün görüşlerinin karşılaştırıldığına şahitlik ediyoruz.

Şiddetin Makro Mantığı isimli beşinci ve ilk bölümün son başlığında ise şiddet ve iktidarın karşılaştırılması yapılıyor. Bu iki kavramın hangi noktalarda benzediği ve hangi açılardan tamamıyla farklı oldukları konusu sebep ve sonuçlarıyla birlikte inceleniyor. İki kavramı karşılaştıran yazar sebep sonuç ilişkisiyle de konuya yaklaşmakta. Güç ve iktidarın toplumdaki eşitsiz dağılımı, toplumsal ilişkilerde şiddetin potansiyel güç olarak var olmasına neden olmaktadır. (Bozalp & Koyuncu, 2023)

Aynı bölümde, şiddetin diabolik yanı vurgulanırken iktidarın sadece bu açıdan değerlendirilmesinin yaratacağı kısıtlı algı üzerinde durulmakta. “Mekân kuran ve mekânsallaşan iktidarın tersine şiddet mekânı yıkar ve geride boşluk bırakır.” cümlesi bölümün temasını en iyi açıklayan cümle olarak karşımıza çıkıyor. Bölümün sonuna doğru iktidarın ve şiddetin hem toplum hem de birey açısından değerlendirildiğini de görüyoruz ve burada yazar kelle alan o eski hükümran gücün toplumun olumlu olmasıyla geçmişte kaldığı fikrini savunsa da bunun şiddetin yok olduğu ya da olacağı anlamına gelmediğini belirtiyor. Çünkü şiddet çok boyutlu bir kavram ve çok farklı şekillerde kendini her an var edebiliyor. “Makro fiziksel şiddet kendini dışa vururken patlayıcı, açık seçik, fevri ve işgalci ifade ederken, mikro fiziksel şiddet örtük ve içe dönük çalışır.” cümlesiyle bu konunun sadece bir boyutunu ele alıyor. Bölümün sonunda yazar, “Olumsuzluğun noksanlığı, immünolojik tepkiyle karşılaşmayan bir olumluluğun her yere sızmasına ve ölçüsüzce çoğalmasına neden olmaktadır. Bu, bir aynılıklar terörüdür.” diyerek zihinlerde bir ışık daha yakıyor.

“Şiddetin Mikro Fiziği” isimli ikinci bölüm; *Sisteme İçkin Şiddet, İktidarın Mikrofiziği, Olumluluğun Şiddeti, Şeffaflığın Şiddeti, Medium is Mass-Age, Rizomatik Şiddet, Küreselliğin Şiddeti ve Homo Liber* isimli sekiz başlıktan oluşuyor.

Sisteme İçkin Şiddet başlığında söz konusu olan şey; şiddetin sisteme, sisteme için bir dokuya gömülü oluşudur. Burada yazar yine iktidar kavramından hareketle, “Sosyal sisteme için olan yapılar, adaletsiz koşulların süregitmesini sağlar.” diyerek şiddetin, iktidarın yapısında örtük bir biçimde yer aldığını öne sürüyor. Ayrıca, “Şiddet kurbanları bu yapılar görünmez olduğu için iktidar ilişkilerini hemen kavrayamaz. Zaten iktidarın gücü de buradan gelir.” düşüncesini dile getirerek bir tespitte bulunuyor. Yapısal, simgesel, nesnel şiddet gibi kavramları da farklı düşünürler açısından gündeme taşıyan yazar, hiyerarşi kavramından dolayı fail ve kurbanın net bir biçimde görünür olduğunu vurguluyor. Ancak sisteme için şiddetin dışlayıcı olmadığını ve daha çok bireyin kendi kendini sömürdüğü bir yapıyı barındırdığını da belirtiyor. Hatta olumluluk şiddeti olarak ele alınan sisteme için şiddetin kendini, aşırılık ve kitleselleşme olarak gösterdiğinden söz ediyor. Burada söz konusu olan ifrat, aşırı bolluk, aşırı tüketim, aşırı birikim vesairedir. Sosyolojik bakışta da şiddet genel olarak siyaset ve ekonomideki güç olgusuyla soyut olarak ilişkilendirilmiştir. (Bozalp & Koyuncu, 2023)

Genel olarak şiddet, iktidarın otoritesini sağlayan bir güç, devlet ise bu gücün organize edilmiş biçimidir. (Bozalp & Koyuncu, 2023) Şiddet, iktidar ve güç kavramlarına eğilen yazar, *İktidarın Mikro Fiziği* başlığında, eski iktidar anlayışıyla yeni iktidar kavramını karşılaştırıyor ve eskinin ölümcül iktidar anlayışına karşı, yeninin düzenleyen ve büyüten özelliğine değiniyor. Foucault’nun iktidar tezine de vurgu yapılan bölümde, yine onun bakış açısından hareketle, eskinin hâkim iktidar biçimi olan “Hükümdarın İktidarı” ve yeni tanım “İktidarın Mikro Fiziği” karşılaştırılarak ikinci kavramın tersine ilkinin, beden ve ruhun en küçük köşelerine sızıp etki gösteren yetenekten yoksun olduğu düşüncesi üzerinde duruluyor.

Olumluluğun Şiddeti isimli başlık din örneğinden yola çıkarak bazı tespitlerde bulunuyor. Olumlunun abartılması ve kitleselleşmesinin sonuçlarından, “Her şey aşırıya kaçarak amacının çok ötesine geçer, evet, yararlılık ekonomisini aşar.” sözleriyle bahsediliyor. Baudrillard’dan alıntı yapan yazar, onun “Olumluluğun kesintisiz üretimi korkunç sonuçlara neden oldu. Olumsuzluk kriz ve kritik yarattı, abartılı olumluluk felaket yaratıyor.” sözüne yer verse de ilerleyen satırlarda onun yaklaşımına bazı eleştiriler yöneltiyor.

Şeffaflığın Şiddeti başlığında konu, aşırı bir olumluluğun olumsuzluğu sildiğinden ve bunun da toplumda aşırı şeffaflık anlayışını belirginleştirdiğinden söz edilerek ele alınıyor. Aşırı olumluluklar dünyasında şeffaflığın dikte edilmesinden ve şeffaflığın toplum için gerekli olan eşiklerin aşındırılmasında oynadığı rolden bahsediliyor. Aşınan eşiklerle birlikte profanlaşan/yoksullaşan toplumda artık farklılığın zenginliğinden bahsedilemediği üzerinde durulurken aynılığın tekdüzeliğinden bahsediliyor. Toplumsal hareketliliğin çok yavaş olduğu geleneksel toplumlarda, değişim de ağır bir şekilde gerçekleşmektedir.(Yazıcı, 2013) Sonrasında konu birey açısından ele alınıyor ve “Sürekli şeffaflık talebinin temelinde, her türlü olumsuzluktan azade bir dünya ideası hatta insan ideası yatar.” deniliyor. Devamında, insanın hiçbir zaman tamamen şeffaf olamayacağından, insanı buna zorlamanın sonucu olarak onun kendisini düzleştirmek suretiyle sadece bir sistemin işlevsel bir parçasına indirgeyeceğinden bahsediliyor. Şeffaflığın şiddetinin de tam olarak kendini bu şekilde gösterdiği üzerinde duruluyor. “Şeffaflığın politikası bir aynılık diktatörlüğüdür.” cümlesi başlığın en dikkat çekici ve özetleyici cümlesi olarak beliriyor.

Medium Is Mass-Age başlığı altında bizi dilin tanımını karşılıyor. İlerleyen satırlarda yazarın dil konusundaki öznel bakışıyla karşılaşıyor ve bu alandaki bazı tespitlerini okuyoruz. Dilin hem simgesel hem de diabolik yanına dikkat çeken yazar, onun bağlayıcılığı kadar ayırıcı ve yaralayıcı yanını da vurguluyor. İtibarsızlaştırmak, aşağılamak gibi klasik dilsel şiddet biçimlerini olumsuzluk şiddeti olarak

tanımlamasının ardından, yeni şiddet türünü toplumun olumlu hale gelmesi üzerinden okuyor. Şiddetin farklı kültürlerde farklı anlamlar kazanabiliyor olması, sosyolojik perspektifle ele alındığında, güç eşitsizlikleri, şiddetin sembolik görünümü ve özel/kamusal alan ayrımları dikkat çekmekle birlikte, özünde toplumsal bir nitelik taşıdığı görülmektedir. (Gönüllü, 2022) Descartes, Lavinias gibi düşünürlerin görüşlerinden de beslenen yazar, uç noktadaki bazı tespitlere yer vermekten de geri durmuyor. Sona doğru, "Günümüzün post kartezyen bülbülleri ötekileri kendi bölgelerinden atmak için ötmüyor. Dikkat çekmek için ötüyor yani tweet yolluyor." diyerek dilin güncel formunu da gözler önüne seriyor.

Rizomatik Şiddet başlığı, "Şiddet sadece katı, baskıcı düzeniyle her türlü özgürlük alanını ortadan kaldıran aşırı kodlamadan yayılmaz. Dünyayı kontrol edilemez olayların, dürtülerin ve yoğunlukların içinde çözen sınırsız bir kodsuzlaşma ve sınırsızlaşmadan da doğar." cümlesiyle başlıyor. Kodlamanın kendisinin, dünyaya biçim kazandırdığını söyleyen yazar, kodsuzlaşmanın yani sınırsızlaşmanın öze yaptığı etkiyi de inceliyor.

Bu çerçevede bazı örneklerle konuyu netleştirmeye çalışırken dili de ele alıyor. Deleuze'nin görüşlerinden hareketle şizofreni ve kapitalizm arasındaki bağlantıyı konu edinen yazar, şiddeti yalnız infazın ve dışlamanın olumsuzluğu değil ifrat ve aşırılığın olumluluğu olarak da tanımlayan görüşe yer veriyor.

Küreselliğin Şiddeti başlığında konuya Hardt ve Negri'nin küreselleşme tanımlarıyla giriş yapılıyor. Kapitalist iktidar düzeniyle tekilikler toplamını yani çokluğu iki ayrı tarafa konumlandıran yazar Hardt ve Negri'nin görüşlerine ve çokluğu imparatorluğun muhalifi olarak tanımlayan görüşe yer veriyor. Ancak sonraki satırlarda yazarın konuyla ilgili kendi görüşlerini ve bu iki düşünürün görüşlerine yönelik eleştirilerini okuyoruz.

Bu bölümün ve kitabın son başlığı olan Homo Liber ise olağanüstü hâl kavramından bahsederek başlıyor. Agamben'in egemenlik kuramını ele alan yazar, yer yer onun görüşlerini eleştirerek, günümüz toplumunun bir olumsuzluk hali olan olağanüstü hâli mümkün kılamayacak bir olumluluğa sahip olduğu iddiasında bulunuyor. Yazar, "Olumluluk, günümüz toplumundan her türlü olumsuzluğu ve aşkınlığı çalarak olağan hal haline gelmiştir." diyerek savunuyor görüşünü. Sonrasında da, "Olumluluğun terörü belki de her türlü bağımsızlık tepkisinden azade olduğu için, olumsuzluğun teröründen daha bile ölümcüldür." tespitini paylaşıyor. Şiddetin olumluluk ve olumsuzluk üzerinden söz konusu olduğunda bu alanda başka düşünürlerin olduğu da biliniyor. Yazarın aksine şiddeti olumsuzlama olarak inceleyen en önemli düşünür, Hegel'dir. Hegel Hukuk Felsefesi eserinde zorlama/baskı ve suç başlığı altında şiddeti ele alır. (Dursun, 2011)

Bölümün devamında günümüz toplumunun egemenlik toplumu olmadığını, bir başarı ve performans toplumu olduğunu vurgulayan yazar, bireyi kendisinin pazarlamacı ve girişimci, kendisinin egemeni olarak tanımlıyor. Bir dış merciinin baskısından kurtulan bireyde özgürlüğün ve zorunluluğun örtüştüğünden bahsederek, dışsal iktidar mercilerinin yok oluşunun zorunluluk yapılarını yok etmediğine dikkat çekiyor. Buradan hareketle şu sonuca ulaşılması mümkün görünüyor: İktidar ilişkileri devlet, siyaset alanında olduğu gibi, toplum içerisindeki her türlü mikro yapıda ve ilişkide söz konusudur. (Bozalp & Koyuncu, 2023)

Şiddetin Topolojisi, derinlemesine işlediği şiddet kavramını birbirinden farklı, çok sayıda düşünürün görüşleriyle çok boyutlu olarak ele alıyor. Daha çok olumluluğun şiddeti etrafında dönen fikirlerle şiddetin tarihsel anlamından, geçirdiği evrimlere ve günümüz toplumlarındaki tezahürüne kadar farklı açılardan değerlendirmelerle karşılaşılıyor. Kitabı okurken şiddetin hem toplum ve sistemler hem de birey bazındaki görünümüne şahit oluyoruz. Yer yer ezber bozan kitabın ufuk açıcı ve besleyici bir yanı olduğu, şiddet kavramını çok yönlü olarak değerlendirmek isteyen okuyucuya hitap ettiği rahatlıkla söylenebilir.

Kaynakça

- Aloğlu, E. (2018). Sosyolojik Perspektiften Linç ve Toplumsal Şiddet Sarmalı. *Sosyoloji Dergisi*, 38, 219-230.
- Bozalp, M., G., & Koyuncu, A., A. (2023). Byung-Chul Han'da Şiddet ve Toplumsal Şiddetin Dönüşümü. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 60, 335-368.
- Dursun, Y. (2011). Şiddetin İzini Sürmek. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 12, 1-18.
- Gönüllü, C. (2022). Şiddet Kavramı Üzerine Nitel Bir Araştırma: Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Öğrencileri Örneği. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 25(3), 488-503.
- Han, B., C. (2015). *Şiddetin Topolojisi*. Metis Yayınları.
- Yazıcı, M. (2013). Toplumsal Değişim Durumunun Şiddet Biçimiyle İlişkisi: ABD/Avrupa - Türkiye Karşılaştırması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(46), 350-369.

Makale Bilgi Formu

Yazar Onayı: Makale tek yazarlıdır. Yazar, makalenin son halini okuyup onaylamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Telif Beyanı: Yazar dergide yayınlanan çalışmasının telif hakkına sahiptir. Bu çalışma CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, özel veya kâr amacı gütmeyen sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunmaktadır.

İntihal Beyanı: Bu makale iThenticate tarafından taranmıştır.